

Rejtőzködő értékeink nyomában

Az első angoloknak íródott magyar nyelvtanunkról*

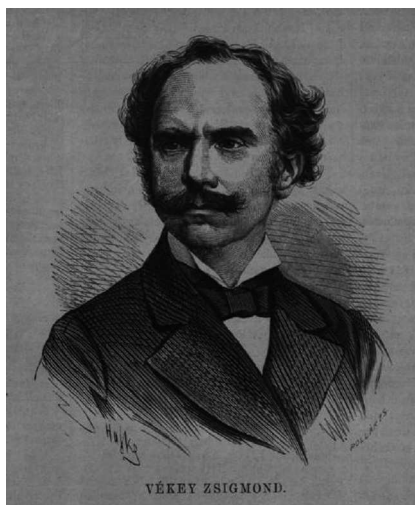
Ha a különböző diszciplínák történetének könyvét lapozgatjuk (képletesen vagy valóságosan) tapasztalnunk kell, hogy a meghatározó, fordulópontot jelentő munkák szerzői mellett bőségesen találkozunk olyanokkal, akik nem bírnak ugyan az előzőek legfőbb érényeivel, mégis szegényesebb, színtelenebb lenne nélkülük az adott tudomány története. Eddig a felismerésig persze nem mindig jutunk el, hiszen figyelmünk elsiklik fölöttük, anélkül ítéljük életművüket súlytalannak, kutatásra érdemtelennek, hogy valójában ismer-nénk őket. Mindez különösen igaz a jelen dolgozatom tárgyául választott, első angoloknak szóló nyelvtan írójára, WÉKEY SIGISMUNDRÁRA vagy másképpen WÉKEY ZSIGMONDRÁRA, az *A Grammar of the Hungarian Language. With Appropriate Exercises, a Copious Vocabulary and Specimens of Hungarian Poetry* (London, Trelawny Saunders, 6, Charing Cross. New York, John Wiley, Park Place, 1852.) szerzőjére. Hozzáteszem, rá egy évre napvilágot látott a második ilyen jellegű mű CSINK JÁNOSTÓL *A complete practical grammar of the Hungarian language with exercises, selections from the best authors, and vocabularies. To which is added a historical sketch of Hungarian literature* (London, 1853). Előttük mindössze John Bowring *Poetry of the Magyars* (London, 1830) című irodalmi szemelvénygyűjteményének húsz oldalnyi összegzéséből nyerhetett információkat az angol ajkú közönség a magyar nyelvről. Bowring nem tudott magyarul, ismereteit irodalmunkról, nyelvünkéről közvetve, magyar kapcsolatainak keresztül szerezte, mindenekelőtt a német-magyar-szlovák nyelvű RUMY KÁROLY Györgytől. Rumynak egyik Kazinczyhoz írt leveléből (Kazinczy levelezése 20: 4910) tudjuk, hogy ő ajándékozta meg egy magyar nyelvtannal, jelesül RÉVAI MIKLÓS *Elaboratio Grammatica Hungarica...* című művével (Pest, 1805–1806) Bowringot. E példány a British Libraryben megtalálható, előbb RUMY, majd Bowring nevével ellátva. Arra viszont nem utal semmi jel, hogy Bowring használta volna (PETER SHERWOOD – TARSOLY ESZTER, *A múlt mint előjáték? A hungarológiai stúdiumok hetven esztendeje* Londonban. THL, Balassi Intézet, 2008. 5).

WÉKEY ZSIGMOND (1825 k.–1889) fordulatokban gazdag élete vetekszik egy Jókai-regény hőséével. Végigkövetéséhez egyik forrásként földijének, Duka Tivadarnak, a jeles keletkutató orvosnak a Vasárnapi Újság 1876. 17. számában megjelent írását használtam. (Innen vett át adatokat SZINNYEI JÓZSEF a róla szóló szócikkéhez: *Magyar írók élete és munkái* 14. Budapest, 1914. 1055–157.) De ha igazán teljes képet akarunk kapni WÉKEYRŐL, leginkább angol nyelvű forrásokhoz kell fordulnunk, így Egon F. Kunz *Blood and Gold. Hungarians in Australia* (Melbourne, 1969) című kötetéhez, de az *Australian Dictionary of Bibliography* 6. kötete is elég hosszú szócikket szentel neki (Melbourne University Press, Melbourne 1976. 376), nagyrészt Kunz gyűjtésére támaszkodva. A SHERWOOD–TARSOLY szerzőpáros szerint WÉKEY műveinek jegyzékét az új-zélandi Nemzeti Bibliográfia is tartalmazza (Szerk. A. G. BAGNALL. Wellington NZ, 1980).

No de ki is ez a több tengeren túli lexikon érdeklődését felkeltő magyar úr? A magyar ismertető Wékey Zsigmondot ügyvédként, 48-as honvédszázadosként említik. Sárospata-

*A cikk előadás-változata elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2011. április 12-i, Éder Zoltánt köszöntő ülésén.

kon és Késmárkon tanult, 1847-ben kapta meg az ügyvédi oklevelet. Előbb Sáros megye tiszti ügyészének nevezték ki, később Eperjesen lett ügyvéd s egyben a szabadelvű párt szónoka. Részt vett a szabadságharcban, Rákosmezőn meg is sebesült, felépülése után pedig Kossuth segédtisztjeként szolgált. Világost követően Londonba menekült. Angliai tartózkodása alatt új tudományokkal ismerkedett meg, így bányaműveléstant és mechanikát tanult, ami jó angoltudásának köszönhetően nem jelentett nehézséget számára. 1854 elején már Ausztráliában, Melbourne-ben találjuk. Életének 1872-ig tartó szakaszát (32 évet töltött szerte a világban) Kunz Egon idézett írása alapján követem végig, mert ő Ausztráliában több és pontosabb adat birtokába juthatott, mint az itthoni méltatók. Az új kontinensen a bányászati képzettséggel is bíró Vékey érthető módon megpróbálkozott az aranyásással, de kísérlete nem járhatott sikerrel, mert rövid idő elteltével visszatért a fővárosba. 1854 áprilisától 'Egy magyar' aláírással bortermelelssel foglalkozó cikksorozatot olvashatunk tőle az Argus című lapban. Érdeklődése nem volt véletlen, apja ugyanis Tokajról származó nemes volt. Az Argus-beli írásait hamarosan saját nevének kis kötetben is megjelentette: *The Land, Importance of its Culture to the General Prosperity of Victoria. The cultivation of vine, its advantages and prospects in Australia*. Többedmagával egy bortermelelő vállalatot is létrehozott, ami tőke híján két év múlva megszűnt.

Vékey Zsigmond arcképe a Vasárnapi Újság 1876. 17. számából

A megélhetését biztosító lépések mellett aktívan részt vett az ausztráliai tudományos életben is. 1854-ben a melbourne-i Philosophical Society tiszteletbeli titkárának nevezte ki (SZINNYEI szerint ő alapította a társaságot, amely információ nem állja meg a helyét), amikor pedig az egyesült a Victoria állambeli hasonló társasággal, Vékey lett az új szervezet titkára, s két évig a saját költségén adta ki a társaság előadásait tartalmazó füzeteket. A következő éveket Sandhurst városkában töltötte, ahol 1861-ben feleségül vett (36 évesen) egy 16 éves hölgyet. Nyughatatlan természetét, kalandvágyát azonban a házasság sem csendesítette le: a következő év nyarán Új-Zélandon találjuk. Itt a Duka-féle életrajz szerint újabb epizód gazdagítja amúgy sem eseménytelen életét: mint ezredparancsnok

harcol a maorik ellen. „E háború azonban nem igérvén sok dicsőséget, a kardot ismét írotollával cserélte fel” – írja róla Duka. Ezt követően folytatta szakírói, illetve újságírói tevékenységét, az Otago Times levelezőjeként dolgozott. Az új-zélandi nemzeti bibliográfia az alábbi ott született, valamint megjelent műveit sorolja fel: Otago as it is, its gold-mines and natural resources; Handbook for Merchants, capitalists, and general public, and guide to intending emigrants (F. F. Bailliere, Melbourne; A. Cubitt, Sydney etc. 1862; második kiadás: 1863). Az idézett bibliográfia következő kiadása a Rambles through the Gold-fields szerzőjeként is említi (SHERWOOD–TARSOLY i. m. 6).

1863-tól ismét Ausztráliában élt, Victoria állam különféle bányavárosaiiban változatos tevékenységeket folytatva, így volt postamester, anyakönyvvezető, egy aranybányászattal foglalkozó vállalkozás ügyvezető igazgatója. 1859 és 1869 között több szabadalmat is bejegyeztek a nevére. Az utolsó tevékenysége meglehetősen szerencsétlenül végződött: 1870-ben igazgatótársaival együtt összeesküvés vádjával két év börtönre ítélték. Az igazságtalan jogi procedúráról a *The Institutions of the Land we Live in...* (1870) című pamfletjében számol be. Büntetésének letöltése után (1871-ben) a család – közben négy fia és egy lánya született – elhagyta Ausztráliát, Amerika felé vette útját. Évekig tartó utazásaik főbb állomáshelyei Madeira, Fidzsi-szigetek, Honolulu, San Francisco, Chicago, New York, Kanada voltak. Minderről az *Utazásaim a Föld körül* című igazán élvezetes útleírásában számolt be (Budapest, 1885). 1876-ban tértek vissza Európába, Londonba. 1883-ban végleg hazaköltözött, hogy fiait „magyar polgároknak” nevelje.

A dolgozatom tárgyát képező *A Grammar of the Hungarian Language*, melyet WÉKEY SIGISMUNDként jelentetett meg, azt bizonyítja, hogy szerzője nemcsak a természettudományokat művelte az átlagosnál magasabb szinten, de kellő nyelvészeti ismeretekkel is bírt. A bevezetőben például rögtön az alábbi figyelemreméltó s értő gondolatot találjuk: a civilizált irodalmi nemzetek nyelvészei igazságtalanul elhanyagolták a magyar nyelv grammatikáját, holott az agglutináló voltából következő szóképzés különösen érdekes kutatási terület lehetne a számukra. Emellett számos nyoma van annak, hogy jól ismerte a nyelvkönyvekkel szemben állított korabeli didaktikai követelményeket is. A könyvecske felépítésében a korban már általánosnak mondható gyakorlatiasabb szempontok érvényesülnek, vagyis a grammatika nem foglal el aránytalanul nagy helyet a nyelvi anyaggal szemben (majdnem azonos az arányuk). A nyelvtan 11 fejezetéhez (1–88) kapcsolt nyelvi rész úgy tagolódik, mint az időszak nyelvkönyvei: a fokozatos olvasási gyakorlatokban (90–107) a tanuló általános ismereteire építő témákat (*Az emberi Testnek Részei*, *Az emberi Élet*, *A Világ*, *A Föld stb.*) találunk. Egy kedves idézet belőlük: „A testnek három része van; úgy mint a fő, a derék és a tagok. A főnek felső részét agynak nevezik, a mely hajjal van benőve” (90). A *Regék*, *Mesék*, stb. részfejezet klasszikus, főként ókori történetei, anekdotái szórakoztatóak s érezhetően a nyelvtanulás monotóniáját akarják megtörni, a levelekben bemutatott levélminták pedig a mindennapi társasági életben segítik a tanulókat. Nem tudom kellőképpen dicsérni az utóbbiakban részt vevők viszonyának változatoságát (baráthoz, családtaghoz, társadalmi rangban magasabban állóhoz, hivatalos személyhez szólóknak), a helyzetek életszerűségét (könyv kölcsönkérése, meghívás, látogatásra való bejelentkezés stb.), a szituációkhoz igazodó nyelvhasználatot. Ízelítőül: „Édes Zselim, E perczen vettem szíves soraidat, 's remélem hogy már megkaptad tudósítványomat mind azon körülményekről, mik téged érdekelnek...”; „Nyugta 1000, az az ezer ezüst

forintról, mely összevet N. Úrtól a mai nap átvettem...” (106). A 108. és 123. oldalak közé szerkesztett, részben tematikus, részben az alapszófajokat vezérelvül választó Szótár (A Világ, Kötetek és Fémek, Az emberi Test; Rokonság, Művészetek, Tudomány, s’ Mesterségek, Katonai Kifejezések, Melléknevek, Igék, Főnevek stb.) szintén a tanulási folyamatot könnyítik. Amint látjuk, mind az osztályozásban, mind a szavak megválasztásában tetten érhető VÉKEY természettudományos érdeklődése.

Az előbbieken idézett nyelvi részek kétnyelvű volta (a bal oldalon foglal helyet a magyar, a jobbon az angol fordítás) ugyancsak a tanulás hatékonyságát erősítő megoldás. A 25 oldalnyi (124–149) Költemények című fejezetben szereplő verseknek szintén megadja az angol változatát, jelölve a fordítóikat is. A válogatás jól tükrözi VÉKEY hazafias érzületét (a Szózat, a Nemzeti dal mellett főként Vörösmartytól, Bajzától, Eötvöstől válogat). A kötet utolsó oldalán egy teljes magyar–angol és angol–magyar szótár közeli megjelenéséről tudósít a kiadó: In preparation, A Complet Hungarian – English, English – Hungarian Dictionary.

A továbbiakban az angol nyelvű nyelvtani fejezetek említésre méltó jellemzőit taglalom röviden. Legfőbb erényüknek a rövid, világos, használatra összpontosító magyarázatokat, a jól megválasztott nyelvi példákat, a leírásokban tetten érhető, a tanuló szolgáló külső szemléletet tartom. Az I. rész meglehetősen vegyes tartalmú. Előbb a hangokkal foglalkozik. Bemutatásuk gyakorlati szempontú, elég szerencsésen sikerül leírnia az angolok számára nehezebb hangok, így a palatális mássalhangzók kiejtését: „gy like d’ye or the French *di* in *dieu*; *ny* like *ne* in *new*, or the French *gn* in *agneau*” (4). Itt szól a névelőkről, valamint a főnevekről, melyeknek négy esetét különbözteti meg: nominativus, genitivus (*-nak*, *-nek*), dativus (*-nak*, *-nek*), accusativus. Kiemelendő, hogy az *-é*-t már nem genitivusi esetnek tartja, hanem *possessive dative*-nak (7). A tárgyrag kapcsolódásának leírása mai ismereteink szerint nem teljes, de jobb véleményem van róla, mint G. F. CUSHING professzornak (The two earliest Hungarian grammars for English students. Angol Filológiai Tanulmányok 11. 1977. 73–82). Igaz ugyan, hogy csak az *-at*, *-et* változatokat ismeri (az *-ot*, *-öt* hiányzik), de megemlíti az *a*→*á*, *e*→*é* változásokat, s felhívja a figyelmet arra, hogy néhány főnév a „jó hangzás kedvéért” *v*-vel bővül (8), valamint arra is, hogy az *l*, *n*, *r*, *s*, *sz* hangok után csak a *-t* jelenik meg (persze ez a lista nem teljes). A többes szám létrehozásának leírása majdnem egyezik a mai tudásunkkal: *-k*, *-ak*, *-ok*: *-k*, *-ek*, *-ök*. Azt, hogy nem tudja megmagyarázni, mikor előzi meg *o*, *s* mikor *a* hang a mély, az ő latin mintát (durus) követő szóhasználatával „hard sounding” csoportba tartozó szavakat, ne rójuk fel neki. A II. részt a mellékneveknek szenteli. CUSHING hiányolja, hogy a középfok jeleként csak az *-abb*, *-ebb* alakokat adja meg (i. m. 74), vagyis elkerülte a figyelmét VÉKEY következő szabálya: „The comparative degree is generally formed by adding *bb*, if the positive ends in a vowel” (10): *olcsó* – *olcsóbb*, *tiszta* – *tisztább*, *fekete* – *feketébb*. A IV., névmások tárgyaló fejezetbe helyezi a birtokos személyjelezést, ami megfelel a nyelvkönyvírói hagyományoknak. Az *o*, *ö* kötőhangzós előfordulásokat (*barátom*, *ismerősöm*) itt tárgyalja, de megjegyzi, hogy nem ad szabályt a *j* meglétére, illetve hiányára a 3. személyben (*háza*, *barátja*), ami túlzó elvárás, hiszen teljesen biztos regulát ma sem tudunk megfogalmazni. VÉKEY a birtokos személyjelezés fontosságát megérezve itt toldja meg a tanítottakat gyakorlatokkal (Exercises on the Possessive Pronouns: 19–20). Ezeknek

a restebb diákok örülhettek igazán, mivel nem megoldandó feladatokról van szó, hanem a korszakban követett grammatizáló-fordító módszerrel összhangban példamondatokat fordít le a szerző magyarról angolra. Néhány a magyar változatok közül: *Hol van atyád? Anyátok egészséges. Népünk jó. Jelleme szebb, mint a tiéd. Ez a ház a miénk. Életem igen szomorú, mert anyám mindég beteg. Hol vannak lovai?; Atyám eladta a lovait* (19–20).

A VI. rész ügyes, túlzásoktól mentes összefoglalás az igeragozásokról (31–49). A magyar nyelvről való külső szempontú gondolkodásra utal az a tény, hogy első információja a kétféle (definite, indefinite) ragozás meglétéről szól. A használatukat megvilágító szabály általános ugyan, de helytálló: az első formák akkor jelennek meg, ha határozott tárgyak követik az igét, vagy a határozott tárgy bennfoglaltatik a végződésben, az utóbbi, ha az ige határozatlan tárgyra vonatkozik: „*Látom* (definite form), I see it, or him. *Látok* (indefinite), I see (that is to read or write)” (31). Igeidő-rendszere letisztult (present, imperfect [*láték*] perfect [*láttam*], plusquamperfect [*vártam volt*], s a kor nyelvtanaitól sem mutatnak elhajlást. Ebben a fejezetben szól az igeekötös (compound) igékről is, de az igeekötőket preposition névvel illeti. A *meg*-nek nyomatékosító/megerősítő (corroborative) értelmet tulajdonít: „*tanulni, to learn; megtanulni to learn thoroughly, correctly*” (40). Az igei részt követő kétnyelvű mondatokról, a „gyakorlat” részről kijelenthetjük, hogy élet-szerűek s egyben hűen idézik meg az emigránsvilág mindennapjait: *Beszél ön magyarul?; Adjon nekem néhány forintot ha lehet.; Szeretném eladni a kardomat.; Mit fogunk neki adni, ha eljön?; Ő eladta minden könyveit.; Ő elárulta a hazáját* (47–49).

Érdeklődésünkre a VIII., postpositiókat (54–58) tartalmazó fejezet tarthat még számot. Ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy VÉKEY a főnévragozásában négy esetet különített el, illetve ismerjük iskoláséveinek (kb. az 1832–1842 közötti időszak) nyelvtanait, a mai értelemben vett casusok maradék (nagyobb) hányadát ide kellett elhelyeznie, ami meg is történik. Kisebb hibákat, hiányosságokat azért felfedezhetünk a leírásában: a labiális *-höz* hiányzik, de feltételezi a superessivus *-an* változatát, ami nem szokatlan jelenség a kor nyelvtanaiban; jól elmagyarazza a *-val, -vel* asszimilációját a mássalhangzóra végződő szavaknál, de nem helyesen írja le példáit: *kardal, könyvel* (55). CUSHING szóvá teszi a mutativusi *-vá, -vé* hiányát, de ez ismerte a kor képlékeny rendszerezéseit, nem tekinthető súlyos hibának: MÁRTON, VÖRÖSMARTY nem szerepeltetik nyelvtanaikban, A' Magyar helyesírás' és szóragasztás' főbb szabályai (1832) ellenben igen. Ami viszont valóban tévedés: az *-ig-et* a *separate* (elváló) névutók között találjuk nála.

A grammatikába beékelt egy 17 oldalas Familiar Dialogues részt (61–77), ami CUSHING szerint a viktoriánus kor udvarias társalgási elvárásait elégti ki (CUSHING i. m. 76), de a párbeszéddek éppúgy megidézik a hazai biedermeier világot: *Örvendek hogy önt látom.; Hogy tetszik önnek a magyar nyelv?; Önnek igaza van. Hány órákor kel fel ön?; Én rendesen hatkor kelek.; Kérem adjon egy pohár sert.; Vegyen egy kis húst és tojást.; Oly zavarban vagyok.; Látott-e ön valaha oly szép nőt?; Melyik hölgy nem akart táncolni? Oly zavarban vagyok.* Persze néha megnyilatkozik az őszinte férfiember is: *A víznek rossz íze van, töltök bele egy keves rumot v. bort.* Máskor a szabadságharc szomorú emléke kísért bennük: *A százados elvesztette egyik karját.*

A szegényes, 79. oldaltól 88-ig tartó jelentéktelen Mondattan utolsó oldalai értékes újdonsággal szolgálnak, jelesül a latin eredetű grammatikai szakszavakból összeállított, 37 tagból álló magyar szójegyzékkel: Explanation of Grammatical Terms of Latin Origin

(88–89). A betoldás alapján CUSHING FOGARASI JÁNOS *Művelt magyar nyelvtanát* (1843) tartja előzménynek, de véleményét nem támasztja alá meggyőző érvekkel. Én FOGARASIT elvetném több okból is. Ha „fejből”, iskolai nyelvtani ismereteire támaszkodva írt – ami megtörténhetett, hacsak nem lapult az ő vagy valamelyik emigránstárs ládájában egy magyar nyelvtan –, a *Művelt magyar nyelvtan* nemigen kerülhetett VÉKEY kezébe, mivel 1843-ra túl van a grammatikai stúdiumain. De leginkább az szól ez ellen a megállapítás ellen, hogy a felsorolt szakkifejezéseknek csak kisebb hányada, egészen pontosan 11 mutat hasonlóságot vagy teljes egyezést náluk: melléknév, határozó, tárgy, részesülő, szenvedő ige, többes szám, jelen idő, névmás, személy, törzs; gyök, egyes szám.

Keresve VÉKEY valós vagy emlékeiben élő forrását, a figyelmem az akkori, több kiadást megért, magyar nyelvű, elsődlegesen nem katolikus szerzőktől származó művekre irányult (iskolai alapján valamelyik protestáns egyház tagja volt). Többek között számításba jöhetett a BÉL MÁTYÁS *Sprachmeisterének* 1799-es kiadása alapján készült, többször megjelent *Magyar Grammatika...* (1781, 1788, 1792, 1793, 1796, 1802, 1808, 1809, 1812, 1815). Ám ha összevetjük VÉKEY terminusait annak „Előadása, és Lajstroma az újjan magyaráztatott szóknak” fejezetével (3–6), mindössze 13 azonos elnevezésre bukkanunk, azok is a meggyökeresedettek közül valók (lásd az 1. táblázat félkövér, szürke sávós kiemeléseit). Csak adalékul a felekezeti elkülönülésre: a katolikus VERSEGHY Magyar Grammatikájának (Buda, 1818, 1821; A Magyar Mesterséges Szavak, XXXI–XLII) terminusaival 11 egyezést találtam. Nem így a GÖRÖG DEMETER, KERÉKES SÁMUEL és BENEDEK MIHÁLY neve alatt napvilágot látott Debreczeni grammatikáival (Béts, 1795; A tzikkelyek summája, 225–237)! A VÉKEY által említett 37 szakszóból ugyanis 23-at ugyanolyan formában, kettőt kis eltéréssel (egyes szám – Egygyes; többes szám – Többes) meglelünk soraikban is. Ezek között vannak elterjedtnek tekinthetők (lásd a táblázat szürke sávban szereplő kiemelt szavait), de olyanok is, amelyek arra engednek következtetni, hogy szerzőnk ezt a grammatikát valamikor forgathatta. Gondolok elsősorban az esetek, az igeidők- és módok elnevezésének azonosságára bennük (lásd a félkövérrel szedett elemeiket). A kapcsolat a két nyelvten között azonban ebben ki is merül: VÉKEY rendszerezése, magyarázatai ugyanis azt támasztják alá, hogy kellő háttértudás birtokában, de a saját elképzeléseit valósította meg.

Nem jutunk más következtetésre, ha a nyelvi rész szövegeinek alapján keressük a forrását. Az anekdoták, a levelek egyértelműen VÉKEY tollából származnak: az előbbieken szabadon mesél főként ókori történeteket, az utóbbiak pedig az emigránslét lenyomatai. A fokozatos olvasási gyakorlatok általános tanításait a világról, az emberről stb. számos helyről kölcsönözhetette. Tallózva a kor nyelvkönyveiben, MÁRTON JÓZSEF *Praktische ungarische Sprachlehre* című munkájának hasonló részével (Wien, 9. kiadás, 1840. 195–206) például majdnem teljes egyezést találtam. VÉKEY mintha válogatott volna a MÁRTON által szerepeltetett témákból: némelyiket meghagyta, másokat kiemelt közülük, de a sorrendjüket megőrizte, tartalmuk is ugyanaz, legfeljebb egy-egy ragozást, szót cserélt ki. Ennek ellenére elhamarkodott következtetés lenne csak ezért MÁRTONT megtenni mintának, mivel mindkettejük „ősforrás”-a valamely akkori tankönyv lehetett.

Az *A Grammar of the Hungarian Language* megszületését szerzőjének hazafias lelkesedése, az irányunkban megnyilvánuló együttérzés szerencsés találkozása segítette. Ha szigorúan szakmai szemmel nézzük, azt kell mondanunk, születtek az időszakban teljesebb,

a pedagógiai célkitűzéseiket tekintve jelesebb nyelvkönyvek. Ha ellenben megírásának körülményeit is figyelembe vesszük – az angol és a magyar terminológiával megküzdve, valószínűleg források nélkül kellett dolgoznia –, elismerésre méltó teljesítményként kell értékelnünk. Csak megerősíteni tudom tehát a SHERWOOD–TARSOLY szerzőpáros megállapítását: VÉKEY e munkája alapján „Az egyesült királyságbeli magyarságtudomány első jelentős” művelőjének tekinthető (i. m. 6).

Epilógus. Igazán szívderítő adalék a könyv történetéhez, hogy Washingtonban, a Library of Congress Jefferson vagy Adams épületének olvasótermében a magyar nyelv iránt érdeklődő amerikaiak is lapozgathatják. Ugyanezt megtehetik a British Library olvasói is. A magyar érdeklődő vagy kutató ellenben csak a két városba vezető költséges úttal tehetné meg ugyanezt, mivel a kötet egyetlen hazai könyvtárunkban sem lelhető fel. Pár évtizeddel ezelőtt még megvolt, bizonyosságul szolgálnak rá meggyötört egyetemi jegyzeteim, amelyeket a British Library-beli példány szkennelt változatát felhasználva ellenőriztem, egészítettem ki. Hosszas, hiábavaló utánjárásom szomorú végkövetkeztetése az, hogy a könyvtárátrendezések, a nemtörődömség áldozatául eshetett. Igazán kár érte...

1. táblázat

Vékey elnevezéseinek viszonya három, a korban ismert grammatikáihoz (A félkövérrel szedettek az egyezéseket jelölik, a legalább három azonos nevet tartalmazó szürke sáv az egységesülési tendenciára utal.)

Vékey		Debreczeni gr. 25 egyezés	Bél-féle Magyar grammatika... 13 egyezés	Verseghy: Magyar gr. 11 egyezés
<i>Accusative</i>	negyedik ejtés	negyedik ejtés	vádoló	Nevező eset
<i>Adjective</i>	melléknév	Mássalérhető	tóldalék név	Melléknév
<i>Adverb</i>	határozó	határozó	Határozó, vagy függő szótetem	Ígehatározó
<i>Affix</i>	rag	–	–	–
<i>Active Verb</i>	cselekvő ige	tselekvő ige	Mívelő	Müvelő ige
<i>Comparison</i>	egybehasonlítás	egybehasonlítás	Hasonlításnak gráditsai, vagy ízei	Hasonlítás
<i>Positive</i>	első fok	Első Grádits	Első	–
<i>Comparative</i>	második fok	Közép Grádits	Második	hasonlító név
<i>Superlative</i>	harmadik fok	Felső Grádits	Harmadik, vagy legfelső	felmutató név
<i>Conjugation</i>	hajtogatás	hajtogatás	Ige másolás	Ígeragasztás/ Ígehajlítás
<i>Conjunctive or Subjunctive Mood</i>	foglaló mód	Foglaló mód	Öszvefoglaló mód	Kapcsoló mód
<i>Consonant</i>	mással-hangzó	mássalhangzó	Mássalhangzó	Mássalhangzó betű
<i>Dative</i>	harmadik ejtés	harmadik ejtés	Adakozó	Tulajdonító eset
<i>Declension</i>	ejtegetés	ejtés, ejtegetés	másolás	Névragasztás/ Névhajlítás
<i>Future</i>	jövendő idő	Jövendő Idő	Jövendő	Jövendő
<i>Genitive</i>	második ejtés	második ejtés	Nemző	Birtokos eset
<i>Gerund</i>	személyesítő	viselő	–	Állapotjegyző

Vékey		Debreczeni gr. 25 egyezés	Bél-féle Magyar grammatika... 13 egyezés	Verseggy: Magyar gr. 11 egyezés
<i>Imperative</i>	parancs mód	Parantsoló Mód	Parantsoló mód	Parancsoló mód
<i>Imperfect</i>	aligmúlt	aligmúlt	Félbemúlt	Félmúlt/alligmúltt
<i>Impersonal Verb</i>	személytelen ige	–	Személytelen	Személytelen ige
<i>Indicative</i>	jelentő mód	Jelentő mód	Jelentő mód	Jelentő mód
<i>Infinitive</i>	határozatlan mód	határozatlan mód	H a t á r o z a t l a n mód	Határozatlan mód
<i>Irregular Verb</i>	rendetlen ige	Rendetlen v. Regulálatlan Igék	Rendetlen igék	rendhagyó igék
<i>Neuter Verb</i>	Közép ige	Közép Ige	Közép igék	Középrendű ige
<i>Nominative</i>	első ejtés	első ejtés	Nevező eset	Nevező eset
<i>Object</i>	tárgy	–	–	–
<i>Participle</i>	részesülő	részesülő	Részeltető szó	Részesülő eset
<i>Passive Verb</i>	szenvető ige	szenvető ige	Szenvető ige	szenvető ige
<i>Plural</i>	többes szám	Többes	Többes szám	Többes szám
<i>Pluperfect</i>	régen múlt	Régenmúlt	Régen múlt	Régenmúltt
<i>Preposition</i>	előlutóljáró	Előlutóljáró	Szótfelvező	Névhatározó
<i>Present</i>	jelen idő	Jelenvaló idő	Mostani	Jelenvaló idő
<i>Pronoun</i>	névmás	Névmás	névmás	Névpótoló
<i>Person</i>	személy	személy	személy	személy
<i>Root (radix)</i>	törzs, gyök	gyökér	Törsök Szó	Gyökér (Etymon)
<i>Singular</i>	egyes szám	Egyes	egyes szám	Egyes szám
<i>Subject</i>	alapszó, alany	Neveződött	–	–

SZILI KATALIN

SZEMLE

Péter Mihály, *A leplező nyelv. Álcázás és ámitás a nyelv használatában*

Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012. 168 lap

„Mundus vult decipi, ergo decipiatur” (‘A világ azt akarja, hogy becsapják, tehát csapjuk be’) – tartja egy régi latin mondás; a nyelvről Wittgenstein is hasonlóan fogalmazott: „A nyelv áruhába öltözteti a gondolatot.” PÉTER MIHÁLY új művében, a Tinta Könyvkiadónál a közelmúltban megjelent *A leplező nyelv – Álcázás és ámitás a nyelv használatában* című könyvben a nyelvi leplezés (álcázás és ámitás) gyakori és fontosabb eszközeit veszi számba a magyar és néhány más nyelv anyaga alapján. Nem idegen a téma a szerzőtől, hiszen eddigi köteteiben (pl. *A nyelvi érzelmek kifejezés eszközei és módjai*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991; *Nyelv stílus, költői beszéd. Válogatott tanulmányok*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2005) is a nyelv addig keveset vizsgált, de mindennapi feladatával foglalkozott.